

BUITEN

3^E JAARGANG N^O. 12

ZATERDAG 20 MAART 1909.

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL RECHTEREN. DE WITTE ZAAL.

INHOUD:

ONZE INLANDSCHE KOEKOEK, DOOR P. FRANSSEN JZN. BLZ.	134
BLOEMEN DIE GEGETEN KUNNEN WORDEN, DOOR E. TH. W. ..	135
MAARTSCHE BUI (GEDICHT), DOOR J. WINKLER PRINS. ..	135
BOEKAANKONDIGING.	135
HET KASTEEL RECHTEREN (SLOT), DOOR L. L., GE- ILLUSTREERD	BLZ. 133 EN 136—140
HET VLEGENDE SCHIP VAN 1743, GEILLUSTREERD . .	BLZ. 138
DE DROOMER, DOOR MEVR. M. VERMEULEN—DUINKER ..	141
EEN BOVENNATUURLIJKE ERVARING, D. W. TAYLOR LOWEN ..	142
ALS JOURNALISTEN-CHANSONNIERS DE WERELD OM, DOOR MAX BLOKZIJL, GEILLUSTREERD. II	142
SCHUTKLEUR BIJ SOMMIGE VOGELS, NESTEN EN EIEREN, DOOR W., GEILLUSTREERD	144

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Bij iedere rubriek wordt gelegenheid voor correspondentie opengesteld en gelieve men vragen aan de Redactie te richten.

Pratte foto's zullen gaarne ter beoordeeling ontvangen worden. Te adresseren aan de Redactie of aan de Uitgevers. De inzender verzume vooraf niet duidelijk zijn naam en adres te vermelden; ook achter op de foto's.

Van tijd tot tijd zullen prijsvragen voor de beste foto's op een of ander gebied worden uitgeschreven.

De Uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van een annonce, een aanvrage of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

ONZE INLANDSCHE KOEKOEK.

ONZE Koekoek is in zijn doen en laten, in geheel zijn optreden een geheimzinnige vogel. Ofschoon men zijn terugkomst uit andere oorden reeds in 't midden van April verneemt aan 't eentonig roepen van zijn eigen naam, gelukt 't maar hoogst zelden hem wegens zijne schuwheid te zien. Gewoonlijk verschuilt hij zich in 't diepst van 't woud en op al onze vragen krijgen wij tot eenig antwoord: „Koekoek!” Hij voert daar steeds het hoogste woord, waarom men hem den „dominee” noemt, terwijl dan de hop zijn „koster” is.

Niet te verwonderen is het, dat heidensche volken hem een goddelijke macht toeschreven. Het Christendom echter wilde daar niemandal van weten en veranderde de in den koekoek wonende godheid in een boozen geest. „Loop naar den koekoek!” beteekent dan ook in onze taal: „Loop naar den duivel!” Toch is bij eenvoudigen van harte nog wel een sprankje van het eerste bijgeloof overgebleven. Tegen herstellenden zegt men soms nog heden ten dage: „Jij moet den koekoek eens hooren!”

Voor al onze Duitsche naburen speelt hij in het dagelijksch leven een groote rol en is zeer geacht als profeet. Hoe oud een mensch ook is, hij wil altijd nog wel een poosje blijven leven, hetgeen een bewijs is, dat velen het hier beneden zoo heel slecht niet hebben. Komt iemand op jaren en hoort hij den koekoek, dan is de vraag:

Trouwe knecht, zeg mij recht,

Zeg mij waar, hoeveel jaar

Zal ik nog dit kransje dragen,

Koekoek, hoe lang zal ik nog leven?

Zooveel maal de vogel dan zijn eigen naam roept, even zooveel jaren kan de vrager nog leven. Meisjes blijven niet graag haar geheele leven alleen. Nu, daar zijn ze meisjes voor. Pas vernemen zij zijn aankomst of nieuwsgierig vragen zij:

Koekoek, koekoek in het woud,

Hoe lang blijf ik nog ongetrouwd?

Met hoeveel ongeduld zij 't antwoord wachten, zal ik niet behoeven te vertellen. Een jongeling heeft dit vóór bij een jonge maagd, dat hij zich altijd tegen een teleurstelling in de liefde kan wapenen. Draagt hij slechts een koekoeksei of een veer in den zak, dan heeft hij de zekerheid, dat het meisje zijner keuze hem niet afwijzen zal. Al naar de streek, waaruit de wind waait, voerspelt het geroep van dezen vogel regen of droogte, geluk of ongeluk, liefde of haat. Wie zich bij het eerste geroep van den koekoek in het gras op zijn rug werpt, behoeft niet te vreezen, dat hij in dat jaar veel last van reumatiek zal hebben. Dezelfde manoeuvre heeft hij slechts uit te voeren, die geld in den zak draagt. Ze geeft hem de zekerheid, dat hij in den ganschen jaarkring geen gebrek aan het aardsche slijk zal hebben. 't Is zelfs voldoende met het geld te rammelen. Maar wee hem, die op dat oogenblik zoo arm is als Job! Geloof maar vrij, dat er aan zijn ellende geen einde komt.

Het volksgeloof spreekt bij den koekoek ook van eene gedaante-verwisseling. Evenals een tooverkol zich kan veranderen in een kat, zoo neemt de koekoek in het najaar de gedaante aan van een sperwer, om zich in het volgende voorjaar weer te metamorphoseeren! Eenige schijn voor die meening bestaat er wel. Koekoek seeren! Eenige schijn voor die meening bestaat en juist als in 't en sperwer vertoonen wel wat overeenkomst en juist als in 't najaar de koekoek heengaat, waagt de laatste zich meer in de nabijheid der woningen, omdat musschen en andere vogels, die hem tot prooi dienen, in den winter meer de bescherming der menschen zoeken. In 't voorjaar trekt de sperwer naar 't woud ongeveer in denzelfden tijd, als de koekoek zijn geroep laat hooren.

Waarschijnlijk zijn er onder mijne lezers, die hem nog nooit ontmoet hebben en daarom dien ik hem wel even voor te stellen. Hij heeft de grootte van een merel, doch schijnt veel grooter wegens de lengte van staart en vleugels. Aan de bovenzijde is hij blauw-achtig of donker aschgrauw, aan de onderzijde witachtig grijs met zwartachtige, dwarse gollijnen; de keel, de wangen, de gorgel en de zijden van den hals tot aan de borst zijn zuiver aschgrauw, de vleugels loodkleurig zwart, de stuurpennen zwart met witte vlekken. De oogen zijn hooggeel, de pooten geel, de snavel is zwart, met uitzondering van den gelen snavelwortel. Als ge dit een en ander leest, zult ge hem voor een mooien vogel houden, wat hij dan ook is. Twee van zijne teenen zijn naar voren en twee naar achteren gekeerd; doch de buitenste van deze laatste kan hij ook naar voren brengen. Hij heeft dus een keerteen. Vliegen doet hij snel, van tak tot tak springen minder goed, en loopen zeer slecht. Ofschoon woudrijke streken zijn lievelingsverblijven zijn, schuwt hij toch ook bijna boomlooze oorden niet, als daar maar genoeg vogels leven, wier nest door het koekoekswijfje gebuikt kan worden. Iedereen weet, dat het wijfje hoogst zelden broeit, maar deze bezigheid overlaat aan andere, liefst kleinere vogels. Ja, over deze onhebbelijkheid van den koekoek is al wat geschreven en gesproken en de reden, waarom hij zulks doet, heeft men tot heden nog maar niet met zekerheid vast kunnen stellen. De allerdomste pogingen, om er een goede verklaring van te geven, zijn reeds aangewend, ofschoon te vergeefs. Reeds Aristoteles beproefde het en wijft het aan lafhartigheid. Terwijl sommigen beweren, dat de koekoek te warmbloedig is, en de eieren zou verbranden, noemen anderen hem weer te koudbloedig. Gall zegt, dat hem het orgaan der kinderliefde ontbreekt. Jerdon houdt hem voor te dom om een nest te bouwen en Lenz meent, dat hij er geen plezier in heeft. Pässler evenwel zal wel het dichtst bij de waarheid komen, denk ik, als hij veronderstelt, dat hij er geen tijd voor heeft, daar de eieren zich in het lichaam van het vrouwtje veel te langzaam ontwikkelen. Gebrek aan tijd neemt ook een schrijver, ik meen in de „Ned. Jager” aan, doch om een geheel andere oorzaak dan Pässler zegt. Hij heeft het zoo druk met het verdelen van allerlei schadelijke insecten, dat er geen paar dagen overschieten kunnen, om te zorgen voor de instandhouding van de soort. Louter menschlievendheid dus. En hoe komt de „Jager” tot dit besluit? Hij grondt dit op zijne waarneming, dat het tijdsverloop, waarmede de eieren gelegd worden, niet 6 of meer dagen, doch slechts twee is. Hij vergist zich daar echter in, want dit is een uitzondering en valt hoogst zelden voor. Of nu de koekoek in verren ouderdom een broedvogel was, kan niet beslist worden. Waarschijnlijk wel, en hebben onze tegenwoordige koekoeken de gewoonte, om 't niet te doen, overgeërfd van die generatie hunner voorouders, welke er om de een of andere reden mee eindigde. Zeker is het, dat de koekoeksmoeder thans niet meer broedt, omdat bij haar geen broedvlekken aanwezig zijn en zij zich ook geen broedruimte vormt. De zeer enkele maal, dat zulks is waargenomen, is natuurlijk buiten gesloten. Wij zullen hierover geen woorden meer verspillen en alleen antwoord trachten te geven op de vraag, waarom de koekoek niet broeden kan en die bezigheid aan anderen moet overlaten, al zou zij 't ook graag zelf doen. In het lichaam van den vrouwelijken koekoek komen de eieren slechts zeer langzaam tot rijpheid. Wat daarvan de oorzaak mag zijn, is ook al een duistere geschiedenis in het leven van den koekoek. Men neemt wel eens aan, dat zulks in verband staat met het voedsel, dat hij in groote hoeveelheid verslindt en hoofdzakelijk bestaat uit behaarde rupsen. Bewijzen kan men dat echter niet. Het vrouwtje legt hoogstens 8 eieren per jaar, met een tusschenruimte van 6 à 7, soms meer dagen. Moest dus moeder koekoek zelf de taak van het broeden verrichten, dan zouden de eerste eieren reeds hun kiemkracht verloren hebben, eer de laatste gelegd waren. Kreeg zij het echter in het hoofd die eerste eieren te bebroeden, dan zouden de in den eierstok nog aanwezige eieren niet tot rijpheid kunnen komen. Bij een vogel toch, die zich tot broeden zet, is de toevoer van bloed naar de huid van borst- en buikwand zoo groot, dat er geen bloed genoeg en geen warmte overblijft voor de ontwikkeling van de andere eieren in den eierstok. Zal het geslacht van den koekoek niet uiterlijk wordt bebroed. En aangezien de koekoeksmoeder dat zelf niet doen kan, schenkt ze haar vertrouwen aan anderen. En het aantal der begunstigen is nog al groot, n.l. vinnachtgalen, rood- en blauwborstjes, putters, musschen, gorzen, bastaardkopjes, rietzangers, winterkoninkjes, roodstaartjes, lijsters, zwarthaantjes, boomkruipers en boomklevers, eksters, tortel- en houtduiven, kortom te veel om op te noemen. Nu zullen er bepaald wel eenige soorten van deze lijst geschrapt moeten worden.

Neemt men in aanmerking, dat het koekoeksei veel met de eieren der pleegouders overeenkomt, dan zal het wel eens gebeurd zijn, dat de onderzoekers een bijzonder groot ei van de pleegouders voor één van den koekoek hebben aangezien. Ook zal 't dikwijls geschieden, dat de koekoek door nood gedwongen haar ei legt in een nest, waar zij 't liever niet had. De jonge koekoek wordt groot gebracht uitsluitend met insecten, en nu zou 't al heel dom van de koekoeksmoeder zijn haar eieren te deponeren in dat huisgezin, waar geheel of ten deele ook plantaardig voedsel genuttigd wordt.

De eieren van denzelfden koekoek gelijken op elkaar, doch verschillen met die van een anderen. Daar nu natuurlijk de koekoek eieren legt in het nest van die vogels, welke eieren in vorm, kleur en grootte met de hare overeenkomen, ten einde de pleegouders te foppen, spreekt het van zelf, dat het wijfje haar eieren steeds onderbrengt bij dezelfde soort vogels. Vandaar dat de eene haar eieren legt in het nest van boompiepers, een andere in dat van graspiepers, een derde in dat van zwartkopjes, een vierde in dat van kwikstaartjes, al naarmate deze eieren overeenkomen met die der pleegouders. Uit deze gewoonte, die zich licht laat verklaren, meende men vroeger te mogen opmaken, dat de vrouwtjes-koekoek het in haar macht had vorm, kleur en grootte harer eieren te wijzigen, hetgeen heelemaal het geval niet is. Niet alleen vertrouwt de koekoek haar eieren toe aan een bepaalde soort, waarvoor zij, om bekende redenen, zekere voorliefde heeft, maar zij gebruikt daartoe ook het liefst het nest, waaruit hij zelf voortgekomen is.

Tegen den tijd, dat het vrouwtje haar eerste ei moet leggen, gaat zij dagelijks, van verre gevolgd door het mannetje, haar omgeving rond, ten einde een geschikt nest te zoeken. Heeft zij er een gevonden, dat haar aanstaat en waarin zich reeds eieren van de pleegouders bevinden, dan legt zij het hare daarbij. In hetzelfde nest deponert zij er slechts één. Zij wacht daartoe den tijd af, dat het nest verlaten is. Is dit niet het geval dan legt zij haar ei op den grond en gaat er geduldig bij zitten. Op het oogenblik, waarin de broedende vogel even uitgaat om voedsel te zoeken, is haar tijd gekomen. Moeder koekoek neemt haar ei in den snavel, werpt gewoonlijk één der eieren uit het nest en legt het hare erin, midden tusschen de andere, opdat het de meeste warmte zal krijgen. Heeft zij een woning uitgekozen, welke opening te klein is om haar door te laten, dan brengt zij haar ei ook met den bek in veilige haven. Hieruit ontstond de meening, dat koekoeken andere vogels van hunne eieren berooven, hetgeen volstrekt het geval niet is. Vindt zij op 't oogenblik, dat zij haar ei moet leggen geen geschikt nest van den door haar begeerden vogel, dan bergt zij het in dat van een andere soort. Heeft zij al haar eieren behoorlijk een passende plaats bezorgd, dan bezoekt zij dagelijks in gezelschap van haar heer gemaal, de nesten, natuurlijk bij afwezigheid der pleegouders. Zij verschikt de eieren en werpt ieder eitje, dat het hare in den weg ligt, uit het nest tot eindelijk het hare alleen overblijft. Gelukt het haar niet ze alle te verwijderen, dan groeien de jongen der pleegouders een poosje met den indringer, die altijd eerder geboren wordt, op. Doch dit duurt niet zoo heel lang. Door zijn onverzadelijke vraatzucht gedreven, kunnen de pleegouders geen voedsel genoeg aandragen. De jonge koekoek verslindt alles, waardoor de eigen kinderen van honger sterven of door hem uit het nest gedrongen worden. Het broedsel, waarin een jonge koekoek opgevoed wordt, gaat onherroepelijk te gronde. De schade daardoor in de huishouding der Natuur teweeggebracht is nog al beduidend, daar op deze wijze duizenden insecteneters gedood worden. De pleegouders echter verzorgen hem met een liefde, als was hij de redder van hun kroost in plaats van een moordenaar. Ja, zelfs als hij 't nest verlaten wil en niet door 't vliegkat komen kan, houden zij niet op hem te voeden en verzuimen daardoor vaak den trektijd. Mocht de koekoek in zijn jeugd dus schade veroorzaken, volwassen geworden is hij de nuttigste van alle vogels. Zonder hem was 't tenminste met onze houtteelt gedaan. Hij voedt zich uitsluitend met insecten en verorbert daarvan een ongelooflijke hoeveelheid. Rupsen, en vooral *behaarde*, vormen zijn lievelingskost en dat zijn juist die, waaraan geen vogel, de geitenmelker misschien uitgezonderd, de voorkeur geeft. De haren vormt hij tot ballen, die hij uitspuwt. Doch daar er ook een massa mee naar binnen gaan en zich in de maag vastzetten, begint deze zoo langzamerhand op een muizenhuid te gelijken. Meikevers, rozenkevers, glazenmakers, muggen, vlinders, processierupsen, rupsen van plakker, non, bastaardsatijnvlinder, dons vlinder, wilgenspinner, ringelrupsen, ja, welke niet al zijn van zijn gading. Is hij dus een onmisbare vogel bij de houtteelt, ook voor land- en tuinbouw is hij niet zonder betekenis, daar hij zich tegen den nazomer naar de velden en tuinen begeeft en opruiming houdt onder de koolrupsen, bessenbastaardrupsen en ander ongedierte.

Er wordt van den koekoek wel beweerd, dat hij een nijldige vogel is en voortdurend met andere vogels, vooral met zijn soortgenooten, op voet van oorlog verkeert. Niets is minder waar dan dit. Hij leeft graag met iedereen in vrede. Dat hij soms met zijn eigen familie plukhaart en ze niet in zijn nabijheid duldt, wordt verklaard door den hevigen strijd om het bestaan, die ook in de vogelwereld gestreden moet worden. Om de enorme hoeveelheid voedsel te vinden, die hij noodig heeft, moet hij in gewone tijden een groote uitgestrektheid bezoeken en bevliegen. Waar men in het bosch vele dier vrienden hoort, geloof maar gerust, dat daar een rupsenplaag heerscht, welke voor het geboomte zeer

gevaarlijk is. Hebben zij den vijand overwonnen, dan gaat ieder weer zijns wegs en de houtvester kan gerust wezen. De koekoek is zijn trouwe metgezel en wijst hem geregeld de plaats, waar 't nog niet zuiver is. Mochten de vogel en zijn gezellen alleen de plaag niet kunnen doen eindigen, voorkomen kunnen zij haar wel, als wij ze maar stil hun eigen gang laten gaan. P. FRANSSEN JZN.

BLOEMEN DIE GEGETEN KUNNEN WORDEN.

OPMERKELIJK is het, dat van verschillende planten verscheidene onderdeelen gegeten worden, doch dat het juist de bloemen zijn, die daar het allerm minst voor in aanmerking komen. Van al onze groenten is het alleen de bloemkool, waarvan men zou kunnen zeggen, dat de bloemen als voedsel gebruikt worden, en bij haar spelen de verdikte bloemstelen nog een zeer voorname rol.

Bij een eenigszins nadere beschouwing is dit echter lang niet zoo vreemd als het wel lijkt. De bladeren toch bereiden het voedsel, dat daarna in den stengel, of ook wel in de onderaardsche plantendeelen: de wortelstokken, knollen of bollen, wordt opgehoopt. Aan de bloemen nu wordt ook wel een vrij groote hoeveelheid voedsel toegevoerd, doch deze verbruiken het weder, om de vruchten en zaden tot ontwikkeling en rijpheid te brengen. In de zaden toch wordt ook een vrij groote hoeveelheid reservevoedsel nedergelegd, dat later weder dienen moet om het kiemplantje zoo lang te voeden, totdat het sterk genoeg is om in zijn eigen behoeften te voorzien.

Die onderdeelen van de plant dus, waarin zich het meeste reservevoedsel bevindt, leveren voor den mensch de beste voeding en een wonder is het dus niet, dat daarvoor de bloemen pas in de allerlaatste plaats in aanmerking komen.

Eén plant levert echter bloemen, die in een gedeelte van Engelsch-Indië in groote hoeveelheid worden genuttigd, en wel de *Calligonum polygonoides*, een plant, die behoort tot de familie der *Polygoniaceae* of Boekweitgewassen. Haar bloemen hebben een sterken geur, die aan rijpe aardbeien doet denken, en zij worden door de inboorlingen in grooten getale verzameld en gegeten. Onder den naam „balanja” of „phok” worden zij ter markt gebracht en aan alle standen der maatschappij verkocht. Gewoonlijk worden deze bloemen, nadat zij geplukt zijn, eenigen tijd in een steenen pot bewaard, totdat zij min of meer verwelkt zijn, hetgeen den geur en den smaak zeer schijnt te doen toenemen. In den regel worden zij met meel, of alleen met zout vermengd als groente gegeten, doch ook om te bakken zijn zij zeer geschikt.

Een scheikundig onderzoek heeft bewezen, dat deze bloemen ruim 46% suiker bevatten, zoodat zij inderdaad zeer voedzaam zijn. Voor zoover wij weten, is deze plant niet in de Europeesche culturen, hoogstens vindt men haar in dezen of genen botanischen tuin. Het is echter een der weinige planten, waarvan de bloemen gegeten worden.

E. TH. W.

MAARTSCHE BUI. *)

Dicht jaagt in dichte, witte vlokken, dicht
Als dwarrel-garenkluw de natte sneeuw.
En overal hangt wolkenfloers, geen licht: —
't Gepijnigd hart slaakt moedloos schreeuw na schreeuw;
't Gehokte menschieder brult als zieke leeuw
En stapt zijn kooi rond, 't vreugdeloos gezicht
Vlak aan de tralies naar de lucht gericht.
Maar nergens zon — o droevig eind der eeuw!
Het straatkind gaat lamkend schokkend voort,
De magere handen in het rafelkleed.
En als de jichtpriem door zijn zenuw boort
En honger aan zijn jonge krachten vreet,
Dan staat het stil of 't helsche kreten hoort: —
Breekt daar de lucht en komt de zon? Wie weet!

J. WINKLER PRINS.

*) Vóór 1900 geschreven.

BOEKAANKONDIGING.

No. 2 der eerste Serie van de Paedagogische Vlugschriften voor ouders en opvoeders, is een heel lezenswaardig boekje van Mevrouw J. M. Sterck-Proot, oud-leerares in Aardrijkskunde a. e. H. B. S. voor Meisjes, getiteld: *Wandelen en Opmerken*. De schrijfster is het met de overtuiging van Jean Jacques eens, dat: „la manière de voyager le plus agréable, c'est d'aller à pied,” en verder: „J'ai peine à comprendre, comment un philosophe peut se résoudre à voyager autrement.” Welk mensch met een gezond verstand (en gezonde beenen) is het hier *niet* mee eens? Fietsen en automobiël-rijden is inderdaad buitengewoon plezierig, maar wij zouden óók met veel plezier eens een lange voetreis maken. Jammer dat in dezen tijd ons voor iets dergelijks „geen tijd” wordt gelaten, we zouden anders graag onzen tocht Genua—Amsterdam eens te voet willen volbrengen. Echter voor jonge menschen, wier opvoeders de vereenvoudiging van het onderwijs willen, is o. i. voor dergelijke voetreisen (natuurlijk niet zoo breed opgevat) wel gelegenheid, en welke nuttige gevolgen daarvan te verwachten zijn, hierover vertelt de schrijfster op inderdaad levendige en overtuigende manier.

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL RECHTEREN. DE EETZAAL.

HET KASTEEL RECHTEREN.

(Slot).

EN nu nog iets over het gebouw en zijne omgeving. In het Museum van Overijssels Recht en Geschiedenis komen twee oude teekeningen voor, die het kasteel voorstellen, zooals het was in het jaar 1729. De vader van den tegenwoordigen eigenaar liet het Oud-Archief schiften en beschrijven, waarmee de tegenwoordige bezitter voortgaat. In dat archief bevinden zich vele oorspronkelijke perkamenten brieven met zegels in rood of groen was.

Daaruit blijkt:

1. Dat reeds in 1339 een kapel te Rechteren bestond, want Sweder van Voorst, vader van Lutgarde (vroeger genoemd) had een rente vastgesteld tot onderhoud der kapel te Rechteren; terwijl

2. in 1365 Frederik van Heeckeren en Lutgarde eenige landerijen in de Lenthalmark schonken tot onderhoud van een priester en van de kapel vóór het huis Rechteren (14 Oct. 1365).

Sweders gift schijnt dus niet voldoende geweest te zijn.

3. Frederik van Heeckeren genaamd Rechteren (kleinzoon van Luitgardis (Lutgarde), Heer van Rechteren, Hekeren en Rhaen, getrouwd met Cunegonda van Polanen, vrouwe van Voorst en Keppel, een nicht van Johanna van Polanen, die in 1404 aan Engelbert, Graaf van Nassau, de Heerlijkheid Breda als huwelijksgift aanbracht —, verklaarde aan zijnen neef Arnold, Hertog van Gelder den 26en Maart 1427 den oorlog.

4. 24 July 1427 werd aan allen, die op het kerkhof bij de kapel, voor het huis Rechteren gelegen, komen bidden, een aflat van 40 dagen verleend.

5. 27 Maart 1433. Zoen tusschen Willem, zoon van Egmond, broeder tot Gelre en Frederik van Rechteren, Heer van Voorst, Asperen en Keppel.

benevens overeenkomst over de bemachtiging van de stad en het slot van Asperen en Leerdam.

Verder bevindt zich o.a. in dat Archief de briefwisseling in 1591 over de ontmanteling van het kasteel Rechteren en ook die uit den tijd van graaf Adolf Hendrik van Rechteren (1712) gevolmachtigde der Algemeene Staten bij de vredes-onderhandelingen te Utrecht (zie boven).

De afbeeldingen spreken voor zichzelf, toch zal een nadere behandeling van enkele niet misplaatst zijn, vooral wat het inwendige betreft.

De hooge ronde toren, waarvan het bovenste gedeelte hersteld is in den stijl van de stichtingsperiode, zal met het hooge gebouw wel het eenige zijn, dat overgebleven is van het oude huis. Behoudens de vergrooting en verplaatsing van ramen, zijn uitwendig de muren en gevels van dat achterste, hooge gebouw gebleven zooals in den ouden tijd. De schietgaten zijn daar om zulks te bewijzen. Van binnen echter zijn de zalen in 1685 en begin 1700 in den smaak van den toenmaligen tijd vernieuwd. Het overige is voor een gedeelte gebouwd op oude fondamenteen in 't begin der 18e eeuw.

De eerste brug, waarvoor een paar zeemeerminnen de wacht schijnen te houden, overgaande, lezen wij, dat die gebouwd is door Jacob Hendrik, graaf van Rechteren-Limpurg en de eerste steen gelegd is door Adolf Zeger van Rechteren-Limpurg. Dit geschiedde ter vervanging van een ophaalbrug, die er voor dien tijd lag.

Verder voortgaande komt men door een hek op een plein, waar links en rechts bijgebouwen geplaatst zijn met de jaartallen 1685 en 1725.

In de eerste plaats valt ons oog op den toren. Inwendig is aan alles te zien, dat hij uit den oertijd van het kasteel is. Elke verdieping heeft zijn eigen bijzonderheden. Een trap, geheel uitgehouwen in de een paar M. dikke muur, voert ons naar boven. Zeer duidelijk is nog te zien, dat elke verdieping vroeger op zich zelf stond en dan ook ieder afzonderlijk verdedigd werd. Nog zijn aanwezig de krammen in den muur, waarin de deur hing, daarvoor de vierkante gaten, waarin voor die deur balken geschoven werden om haar nog beter te verzekeren en den vijand het verder van de derde verdieping af, in eens door naar boven, maar juist aan de steenen is te zien, dat er in later tijd om een verbinding te krijgen, steenen zijn uitgehakt en doorgebroken.

Elke verdieping had zijn eigen stookplaats, zorgvuldig gemetseld, want nog altijd ziet men de puntbogen, waarop de schoorsteen van de hoogere verdieping rust.

Boven gekomen wacht den bezoeker een vreemd gezicht. Alles schijnt nog ingericht te zijn alsof een beleg te wachten is. Het schiettuig, de balken en het verdere houtwerk, de steenen, enz. ontbreken, natuurlijk, maar nog zijn aanwezig de luiken, die om het midden konden draaien en dus gelegenheid gaven om naar

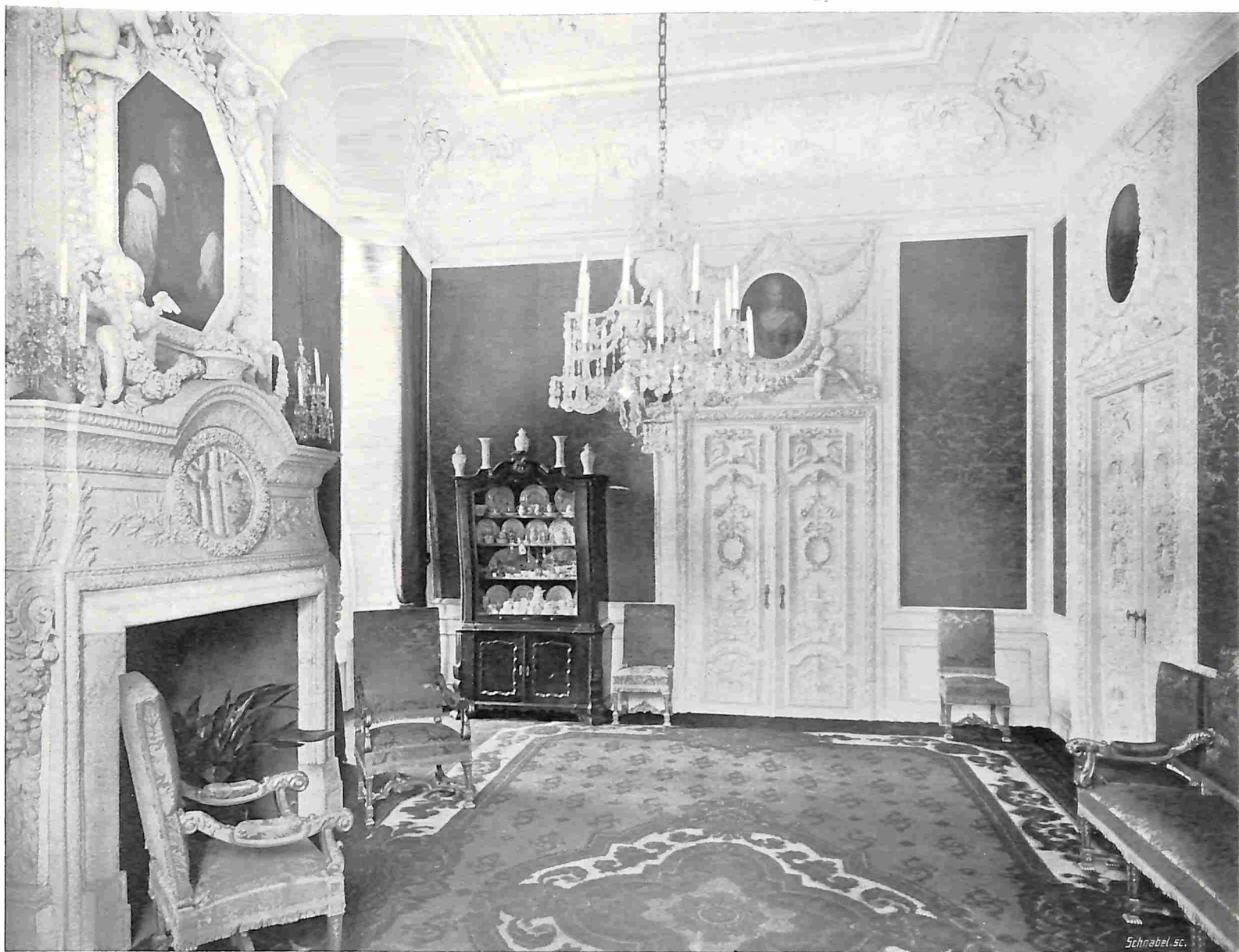

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL RECHTEREN. DE WITTE ZAAL.

beneden te zien en allerlei voorwerpen: zware steenen, balken, enz. naar beneden te werpen. Ook bevinden zich in de muur nog de vierkante gaten, waardoor zware balken naar buiten geschoven werden ongeveer op een derde van hun lengte. Daarover werden dan planken gelegd, zoodat bij een beleg in betrekkelijk korten tijd, omdat alles gereed lag en in elkander paste, rondom den toren boven de borstwering en de kanteelen een getimmerte ontstond in de gedaante van een overdekte gaanderij (zoogenaamde horden), maar nu buitenom. Van daaruit was niet alleen alles waar te nemen wat aan den voet van den toren gebeurde, maar men kon ook beter pogingen in het werk stellen om den vijand het werken daar te beletten, terwijl men zich er ook gemakkelijker kon bewegen en meer voorraad opstapelen van steenen, balken, takkenbossen, enz. 1). Daar is de muur nog wel een Meter dik.

Wie nog hooger klimt en dus van uit de spits zijn blikken laat gaan over den omtrek heeft een prachtig vergezicht over een groot gedeelte van de Vechtstreek. Aan den Zuidkant de Lemelerberg aan de eene, maar ook de Trijzelenberg achter Hattem aan de andere zijde, terwijl aan den Noordkant over de Vecht weer een ander panorama zich aan zijn oog onttolt. Dan is ook gemakkelijk te volgen de bocht van de Vecht, waaraan het kasteel gebouwd werd.

De toren is niet alleen een oud gedeelte, maar bevat ook veel ouds. Zoo zien we er het Oud-Archief, zorgvuldig bewaard (zie boven), ook allerlei voorwerpen bij verschillende gelegenheden in den grond gevonden: een dolk, een hellebaard, steenen, en zware ijzeren kogels. Enkele van die kogels zijn ook in den buitenmuur ingemetseld in den vorm van een . . . , hoogstwaarschijnlijk na den Munsterschen oorlog, want ook in dien tijd is hier in den omtrek heel wat gevochten. Bij het herstellen van een der muren van het kasteel werd gevonden een Jacobakannetje; voorzichtig uitgehouwen heeft het ook een plaats in de verzameling gekregen.

En nu iets over het overige gedeelte van het kasteel. In de lange, breede gang beneden (vestibule, voorhal) hangen tal van portretten van de leden van het geslacht, terwijl, wanneer we ons de trap op naar boven begeven en ons oog opwaarts slaan, we de familie-wapens zien van de stammoeders van het geslacht der Heeren van Rechteren. Op de bovengang (corridor) bevindt zich in een groote glazen kast het model van „De Gerechtigheid”, een Nederlandsch fregat, zeer zeker bevaren door een der Heeren van Rechteren, want er zijn in het geslacht enkele zeelui geweest.

In elke zaal treffen we zoo familie-portretten aan. Soms levens-

1) Zie Hofdijk, „Ons Voorgeslacht”, dl. III.

groot en ten voeten uit. De ridderzaal, en nu bevinden we ons weer in een zeer oud gedeelte van het kasteel, waarvan de buitenmuur meer dan een Meter dik is, geeft ons voor den schoorsteen een familie-tafereel, waarop Johan Zeger van Rechteren, de stichter van het woonhuis, voorkomt met zijne gemalin Agnes Sophie van Raesfelt.

Ter weerszijden er van vinden we Jacob Hendrik, graaf van Rechteren-Limpurg als Johanniterridder met het breede witte kruis op de linkerzijde van den zwarten mantel, en zijne echtgenoot.

Boven de sierlijk bewerkte deuren hangen Joachim Hendrik Adolf en zijne echtgenoot Amalia gravin van Limpurg-Spickfeld. Naar den kant der witte zaal zien we het portret van den verdediger van het kasteel tegen de Spanjaarden, terwijl in de witte zaal te vinden zijn: aan de eene wand Adolf Hendrik (uit het begin der 18e eeuw) en gravin Castell en aan een andere wand boven de deur Agnes Sophie van Raesfelt.

Het kasteel was vroeger veel grooter. De bewijzen daarvoor zitten op veel plaatsen nog in den grond. Toen eenige jaren geleden het koetshuis bouwvallig begon te worden, bleek het dat een gedeelte van de zijmuur heelemaal niet verzakte en wat vond men bij uitgraving? Die muur was opgetrokken op een oude muur, die zich bij onderzoek uitstreckte onder het grasperk op het voorplein door tot bijna aan het daar tegenoverstaande gebouw en daar zich met een boog aansloot aan de zijmuur aan de Zuidzijde van het kasteel. Nader onderzoek zal misschien aanwijzen, dat die oude muur zich ook nog verder naar achteren uitstreckte. Bij ontgraving op het voorplein werden blootgelegd 11 breede schietgaten, 2.30 M. dik, diep den grond in, waar vroeger de strijders stonden. Bij dat graven bleek duidelijk, dat de grond een paar M. opgehoogd is, maar dan is in vroeger eeuwen de waterstand ook veel lager geweest.

Het geheel maakt een veel aangename indruk dan voor eenige jaren, toen het onbewoond was. Schrijver dezes heeft voor een tiental jaren van de achterzijde over een waggelend, thans vervangen door een solied gebouw, bruggetje van dichtbij een kijkje door de onderste ramen genomen, maar wat zag het er toen vervallen uit. Nu de vlag, een rood kruis op een geel veld (het wapen der Rechterens is een rood kruis op een gouden veld) wappert er weer leven en beweging in en om het kasteel is, trekt de omgeving veel meer aan, al vindt men in de bosschen ten Oosten van het kasteel op verscheidene plaatsen „Verboden Toegang”. Daar bevindt zich de tegenwoordige grafkelder van de grafelijke familie. Een heuveltje tusschen donkere dennen, waarop een

Foto Aug. F. W. Vogt.

RECHTEREN. SCHOORSTEEN IN DE WITTE ZAAL.

monument, een afgeknotte pyramide met verschillende symbolische figuren: een gevleugelde zandlooper, een weenende vrouwenfiguur, een vlinder, wijst de laatste rustplaats aan, sedert in de kerk van Dalfsen niet meer begraven mag worden. Het eerst werd daarin bijgezet Elisabeth Wilhelmina. Aan de eene zijde lezen wij: Ter gedachtenis aan onze eenige en onvergetelijke dochter Elisabeth Wilhelmina, geboren te Rechteren 23 Maart 1860, gestorven te 's Hage 25 Januari 1875. Aan den tegenovergestelden kant het lieve, maar ook droevige: Lieve Elise, het is gelukkig in de jaren der onschuld te sterven. Gij die door liefde gedreven met een bedrogen hart deze plaats bezoekt, beweën mij niet, want ik ben gelukkig, maar ga heen en troost mijn treurende Ouders.

Later vonden ook haar vader en moeder (Jacob Hendrik graaf van Rechteren-Limpurg en zijne echtgenoot) er een laatste rustplaats.

Zacht ruste hun assche!

Hoogstwaarschijnlijk heeft op diezelfde hoogte in vroeger eeuwen een molen gestaan.

De bosschen aan de overzijde van den grintweg, ten Zuiden van het kasteel, bieden vrijheid van wandelen, hier bosch, daar heidevelden, die vooral 's zomers aantrekkelijke en afwisselende tochtjes aanbieden, maar ook 's winters is het er vaak mooi. Wat leverden in het laatst van Januari, van het vorig jaar, toen alles met rijk bedekt was, die bosschen, vooral van de hoogte gezien hier en ook op Den Berg interessante en aantrekkelijke kiekjes op!

Wie genieten wil, make een uitstapje ten Zuiden van het spoor en dwale daar door dennebosschen en akkermaalshout, afgewisseld door bouwland. Dan vindt hij zelfs zandverstuivingen, moerassige plekjes, zoodat het een uitgezochte streek is voor een excursie. Wie eenigszins den weg weet kan de wandelingen door die bosschen verbinden met die door de bezittingen van Den Berg en kan dan uren dwalen, heuvel op, heuvel af, met vergezichten naar het Noorden op de Vechtstreek en naar het Zuiden op Dalmsholte, enz. Lof den tegenwoordigen eigenaar, die, als zooveel anderen, nu de afstanden zooveel kleiner zijn geworden door spoor en auto, het kasteel zoo heeft doen herstellen, dat het niet alleen bewoonbaar geworden is, maar ook veel van het oude heeft behouden!

En zeker past ook een woord van dank voor het zoo belangeloos als vrije wandeling beschikbaar stellen van een groot ge-

deelte der bezittingen, zoodat zeer velen er van genieten kunnen!

Gingen we in deze streken en wat verderop de oude sagen en vertellingen van reuzen, witte wijven, kabouters, enz. beluisteren, dan zouden we er vinden nauw verbonden aan de oudste bewoners. Zoo zouden we hooren uit den tijd, toen de reuzen, die in het Noor-'t Oosten woonden, strijd voerden met de Goden, die in het Noorden hun verblijf hielden, dat twee van hen uittrokken om een andere woonplaats op te zoeken. Ze kwamen uit het Oosten en trokken door deze streken. Een pijnboom was hun wandelstok; elk had een steenen bijl in den gordel, want ijzer kenden ze niet, en een mantel om samengesteld uit de huiden van verscheidene stieren. In de eene slip van hun mantel droegen ze zand en in de andere koren om hun brood te bakken. Beiden hadden groote klompen aan. Toen ze zowat in deze streken kwamen en over de Vecht stapten, verloor een een weinig zand, dat nu de Bestemerberg is; bij het overstappen van de Regge gebeurde hetzelfde, waardoor de Lemeler- en Luttenberg ontstonden.

„Hola”, zei de ander, „verlies je zand niet, we zijn nog niet waar we wezen moeten; je weet de afspraak.” De slip werd wat beter opgenomen en zoo stapte ons tweetal verder, wipte de IJssel over, of het een kleine greppel was en al heel gauw waren ze op de plaats, waar nu Arnhem ligt. Een van de beide reuzen bleef hier staan en schudde zijne klompen uit en de zandhoopen, die daaruit vielen, zijn de heuvelen, die daar nog te vinden zijn.

Een weinig verder liet hij de slip van zijn mantel los en zoo ontstond de Doornweerdse berg. De andere pruttelde, dat zijn makker zoo'n mooi plekje had uitgekozen en deed eenige stappen terug naar de plaats waar nu Nijmegen ligt. Hier liet hij zijn mantel los en zoo ontstond de Hunerberg. Ze droegen dat zand zoover mee, omdat ze een hoofdkussen wilden hebben, waarop ze na hun arbeid konden slapen. Dat werk, alzoo was de afspraak, zou bestaan in het graven van den Rijn.

Bij dat graven kregen ze twist, omdat de een geen nonderd jaar arbeiden kon, zonder een woord te zeggen, waarop „Swiger”, boos geworden, alleen het werk van voren af aan begint en de Waal graaft, die dan ook zooveel beter is uitgevallen.

L. L.

HET VLIEGENDE SCHIP VAN 1743.*

EMAND toonde mij dezer dagen een massa oude documenten, waarin wij mochten zoeken om er voor ons Weekblad mogelijk iets belangrijks uit te putten. Na eenig speuren vond ik de volgende aantekeningen uit het jaar 1847 die met betrekking tot de ontwikkeling van het verkeerswezen voorzerker allerinteressantst zijn. We leeren er meteen uit, dat ons volk vroeger evenals nu niet bijzonder veel vertrouwen in de vindingrijkheid van medeburgers stelde en dat, zoodra een uitvinding wat kostbaar werd, ons kleine volk er slechts onder zuchten en tranen toe te krijgen was om een zaak van algemeen belang geldelijk te steunen, er echter tuk op bleek, om zijne minste karaktereigenschappen: bedil- en vernielzucht, waar het kon bot te vieren:

„Reeds lang voor de Rader- en Stoombooten in algemeen gebruik zijn gekomen, bestonden er mannen, die het ontwerp vormden, om vaartuigen te bouwen, welke zonder zeilen of riemen, door raderen of machines konden voortgestuurd worden. Twee der voornaamste ontwerpers te dien einde waren in 1653 zekeren *Duson* of *Dessin*, een Fransman te Rotterdam en bijna honderd jaren later, 1745, *Daem* of *Dacmus* (verbastering van den naam *Damianus Schijf*) te Zaandam.

De pogingen der beide ontwerpers werden met geen gunstigen uitslag bekroond en in plaats van hunne fouten ter verbetering aan te wijzen of hunne pogingen tot eene nieuwe uitvinding aan te moedigen, werden zij bespot en verguisd. Men hieldt de zaak voor onuitvoerbaar en zij wierdt dus als in de geboorte gestikt en als onderdrukt, tot dat zij weder bijna honderd jaren later te luisterijker te voorschijn kwam, en door toevoeging en veranderingen in de werktuigkunde en vooral door de toevoeging der stoomkracht tot de tegenwoordige verbazende hoogte is opgevoerd (Dit is wel belangwekkend uit aantekeningen van het jaar 1847).

Van de onderneming te Rotterdam, 1653, vindt men uitvoerige berigten bij *L. van Aitzema, Saecken van Staat en oorlog*, 3 d: bl: 837, 831 en 935. *C. van IJk de Nederlandsche Scheepsbouwkunst opengesteld*, bl: 12 en 46; bij *H. B. Collot d'Esairij, Hollands Roem in Kunsten en Wetenschappen*, 6 deel, 1ste stuk, bl: 411. Men raadplege voorts over dit schip, het *Iets over het Malleschip*, door *H. G. Jaanssen*, onderconstructeur bij de Marine aan de Rijkswerf te Rotterdam bl: 133—147, voorkomende in de: *Verhandelingen en Berigten betrekkelijk het Zeevezen en de Zeevaarkunde, verzameld en uitgegeven door Jonkh. G. A. Tindal*. Luitenant-ter Zee van de 1e klasse en *Jacob*

*) Wij mochten de toestemming verkrijgen van den eigenaar van de Collectie Oudheden, waaruit de jaarlijksche Tentoonstelling op den Syepaf te beelden. Ook kregen wij de beschikking over enkele historische geschriften, waaraan dan ook dit stuk ontleend is.

Zwart, Lector in de Wis- en Zeevaartkunde enz., nieuwe volgende derde deel, *Amsterdam* in het Algemeen Etablissement van de zeevaart van de Wed. G. Hulst van Keulen, 1843.

In dit *Iets*, hetwelk met eene plaat is voorzien, vindt men belangrijke bijdragen tot het vroeger en later gebruik van schep-raden om de vaartuigen voort te stuwen.

Wij bezitten eene afteekening van de groote koperen plaat van dit schip, van dien tijd. Boven aan staat van No. 1—10: *beschrijving van het vaartuig*, en onder het zelve, A. J. *Print, delin.* Gedrukt te Amsterdam bij Frederik de Widt in de Calverstraat, in de drie Crabben. Tot onderschrift: *Perfekte afbeeldinge van het wonderlijcke schip, gemaakt te Rotterdam, 1653.*

Den Inventeur van dit schip, neemt aan, in een dach hondert schepen te verdustrueren, geen vuur, geen kogel, geen onweer of baaren kunnen hem verhinderen, ten zij, dat het God de Heer liefde te willen doen. Al meenen de schepen die in de havens leggen vrij te zijn, zoo zal het maar ijdelheid wezen, want hij zal overal bij kunnen komen, alwaar 't dat hij genomen wierdt, — met verraad — want anders is 't onmogelijk; zoo zoude het van niemand anders kunnen geregeert worden als van hem; waardoor het met recht een bliksem van de see mag genoemd worden. Hij wil daarmede in ses weecke naar Oost-Indië te vaaren en op een dach na Vranckrijk heen en weer te vaaren, ja, vermach daar zoo snel mede loopen als een vogel kan vliegen.

Eene tweede afteekening bij ons, verschilt bijna niets van de bovengenoemde, als het klepje op het scheprad en de verklaring en het onderschrift merklijk verkort. Van het zoo-genaamde *Malle schip*, vinden wij dus bij veele schijvers melding gemaakt, met de bijzonderheden en afbeeldingen in plaat, dan, van het ontwerp van *Daemus Schijf te Zaandam*, 1743, hebben wij te vergeefs in Kronijken, reis- of plaats-beschrijvingen, na of in dien tijd uitgegeven, noch in eenige tijdschriften van dat jaar gezocht; alleen iets in de *Haarlemmer Courant* van Junij 1743 (zie het slot van dit artikel.)

Het was ons dus een genoeg, een aantekenboekje te bezitten van een ooggetuige, een onzer bloedverwanten, en ofschoon niet in de afkeuring en vooroordeelen des schrijvers deelende, als niets ter zake doende, zeer welgevallig omtrent het historische.

Het loopt van 1740 tot 1750, bevattende, zoo als hij zegt: „Annotatien van de aanmerkelijkste saken van 1740 enz.

Er bestaat eene niet zeer algemeen voorkomende plaat met de afbeelding van het schip in drie afbeeldingen: *Het vaartuig op zijde en van achter te zien*, met eenig bijwerk van huizen, schepen enz. De tweede Afdeeling: *Het vaartuig voor en ter zijde te zien*, mede met eenig bijwerk als de koornmolen, eenige boomen enz. De derde afdeeling zonder bijwerk: *Op zijde te zien*. Hier onder: *van boven te zien en schale van 25 voete*. Boven aan: *Het vliegende vaartuig of de Nieuwe Post- en Rijsmachine, uitgevonden door D. Schijf tot Zaandam, getekent en in het koper gebragt door Hendrik de Loth.*

Deze plaat komt ook somtijds gekleurd voor.

Eindelijk vonden wij in een oud kinderprenteboekje, mede in houtsnede, de afbeelding van het schip, waaronder dat versje:

Sie hier het Sardammer schip
dat vliegen zou door het Y
en over de Noordzee. De naam
was. VOLG MIJ.

Mijn aantekenaar zegt: Bij den aanvang des jaars 1743, wist zeker *Daemus Schijf* eenige Zaandamsche kooplieden over te halen tot het doen bouwen van een schip van zijne uitvinding, het welk zonder zeilen, riemen, haken of boomen en zelfs tegen winden en stroomen, aanmerklijk snelder zoude voortgaan, dan eenig ander vaartuig, volgens zijn voorgeven in een uur van *Zaandam* naar *Alkmaar*. Waartoe een snelzeilende Boeijer minstens twee en half uur nodig had. De gevoelens der ingezetenen waren over een en ander zeer verdeeld en hadden onder hun veel weddingschappen ten gevolge.

Het schip wierdt aanbesteed aan *Jan Bol*, een meester reeder en voornaam Boeijer en scheepmaker, wonende op het *Bootmakerspad* te West-Zaandam, op wiens mastwerf aan de Binnen-Zaan, bij de koornmolen *de Ruijter*, den elfden January de steven wierdt gelegd.

Nauwelijks was dit bekend, of men kwam met spot en schimpdichten voor den dag, zoo als:

Aanschouwers ziet mij toe,
Want hier is iets bijzonder;
Hier is een seldzaam schip,
dit is een wereldwonder,
De wereld staat verbaasd!
't is zeker en gewis
Die allergrootste konst;
Zoo die niet mal en is.

Toen de achterspiegel gereed was en door ieder gezien konde worden, zag men de naam van het wonder vaartuig: *VOLG MIJ*. Dit wordt spottend uitgelegd: Veel

Foto Aug. F. W. Vogt.

KASTEEL RECHTEREN. SCHOORSTEEN IN DE EETZAAL.

Ombragie, Luijt Geroep, Maar—Ydel. Ook een ander versje:

De V en L moet uitgedaan,
Dan krijgt het schip de regte naam,
van den heer Machinist,
Die een Zee van geld verkwist,
En die veel gekker zijn als hij,
Wat blijft hun over? Slegts Og My.

Meer bezadigden begeerden men zoude de tijd afwagten wanneer het schip zijn proeftogt zoude doen, daarop verscheen een vers met dit opschrift: *Op het schip van Schijf en zijn bedrijf.*

Den 21 Junij was de dag tot de proeftogt bepaald en in de vorige nacht eenige paarden in het vaartuig gebragt.

Foto Aug. F. W. Vogt.

BOSCHGEZICHT ACHTER HET KASTEEL RECHTEREN.

Ten halftwaalf uur zoude de zaak een aanvang nemen, ten aanschouwe van duizende menschen, welke van *Amsterdam* en elders waren toegevloeid en de achterzaan met hunne schuitjes bedekten.

Den Inventeur ging met een aanzienlijk gezelschap, waaronder de heeren Baillmer van *Haarlem* en de *Beverwijk* aan boord, hetwelk behoorlijk van proviand en wijn voorzien was.

Eindelijk wierdt het wonderschip met haken en boomen van de wal gezet; het bleef tot ruim twaalf uur zonder eenige beweging en scheen tot zinken te neigen en zat ten een uur voor de werf van *Jan Louwe Jr.* aan den grond. De Passagiers verlieten ten spoedigsten het vaartuig en de paarden werden met moeite gered; met moeite wierd *Schijf* voor de beledigingen en aanvallen van het gemeen beveiligd.

Ter zijner verdediging liet hij in de *Haarlemsche Courant* plaatsen een gedeelte van een brief aan een Heer te *Delft* geschreven, dat men hem gedwongen had eer nog de zaak geheel in orde was, dewijl het anders zonder twijfel zoude gelukt zijn.

Later wierdt het schip voor / 550 verkocht aan bovengenoemde *Jan Louwe Jr.*, die het tot een scheepsligter inrigtte — en *Schijf*, wiens goederen niet toereikende voor zijne schulden waren en dus verbeurd werden verklaard, vertrok in alle stilte naar *Curaçau*.

Wij hadden gaarne in ons aantekenboekje gevonden eene beschrijving van het inwendige zamenstel van het schip, doch vonden daarvan niets; alleen dat het door paarden in beweging moest gebragt worden, waarschijnlijk zoo omtrent, als voor weinige jaren de overtocht van *Amsterdam* van de *Nieuwe stads Herberg* naar het *Tolhuis* geschiedde.

Dusons onderneming weten wij, dat door veeren en raderen moest werken en een rad had, dat na acht uren arbeids, weder opgewonden moest worden. De platen van beide schepen geven ons weinig inlichting. Het roer bevond zich bij *Schijf*, volgens gewoonte, achter aan het schip, terwijl er bij *Duson* aan beide

zijden van het vaartuig een roer voorkomt. De gedaanten der schepen loopen zoodanig uiteen, dat er volstrekt geene gelijkenis aan is te bespeuren, evenmin als het doel waartoe zij vervaardigd wierden.

Dusons wilde de schepen vernielen en de vijand bestoken en *Schijf* wilde het vervoer van koopmansgoederen en reizigers bespoedigen en beiden om te kunnen werken zonder van wind of stroom afhankelijk te zijn.

Het is waar, dat de uitvinding van *Schijf* voorbeschikt was om in de praktijk te mislukken, anders had hij, overtuigd van zijn kunnen, wel moeite gedaan, om elders weer geld voor de uitvinding van zijn plannen te beuren, alles „tot meerdere luyster zijner inventie”, zooals het in een zijner brieven luidt. In ieder geval de tijden waren den ongelukkigen „inventeur” niet gunstig, zooals wel heel duidelijk blijkt uit de beide onderstaande „extracten” uit de *Saturdagsche* en *Dinsdagsche couranten* (*Haarlemmer*) van 22 en 25 Juni van het jaar 1743:

„AMSTERDAM. Het alias *vliegende schip* van *Dammas-Schijf* te Zaandam is gisteren aan het bewegen gebragt in praesentie van duizenden van menschen. De geotroyeerde inventeur heeft in 't vaartuig eenige paerden gebracht en maakt daarmede zijne geheijme gemaekte machines en schepraderen gaande; 't schip had eene slechte voortgang en na naauwlijks 200 roeden gevlogen of beter te zeggen geboomt te hebben is hetzelve van onder gebarsten en in den grond gezonken, komende daaruit zwemmen 5 levendige paarden en men zegt dat er 't paard van verdronken is. De passagiers die zich in 't zelve bevonden wierden met natte vleugels uit het water ter naauwernood gered. NB: VOLG MY NA is de naam van de groote kunst-machine.

Extract uijt een eigenhandige brief van *Dammas Schijf* aan

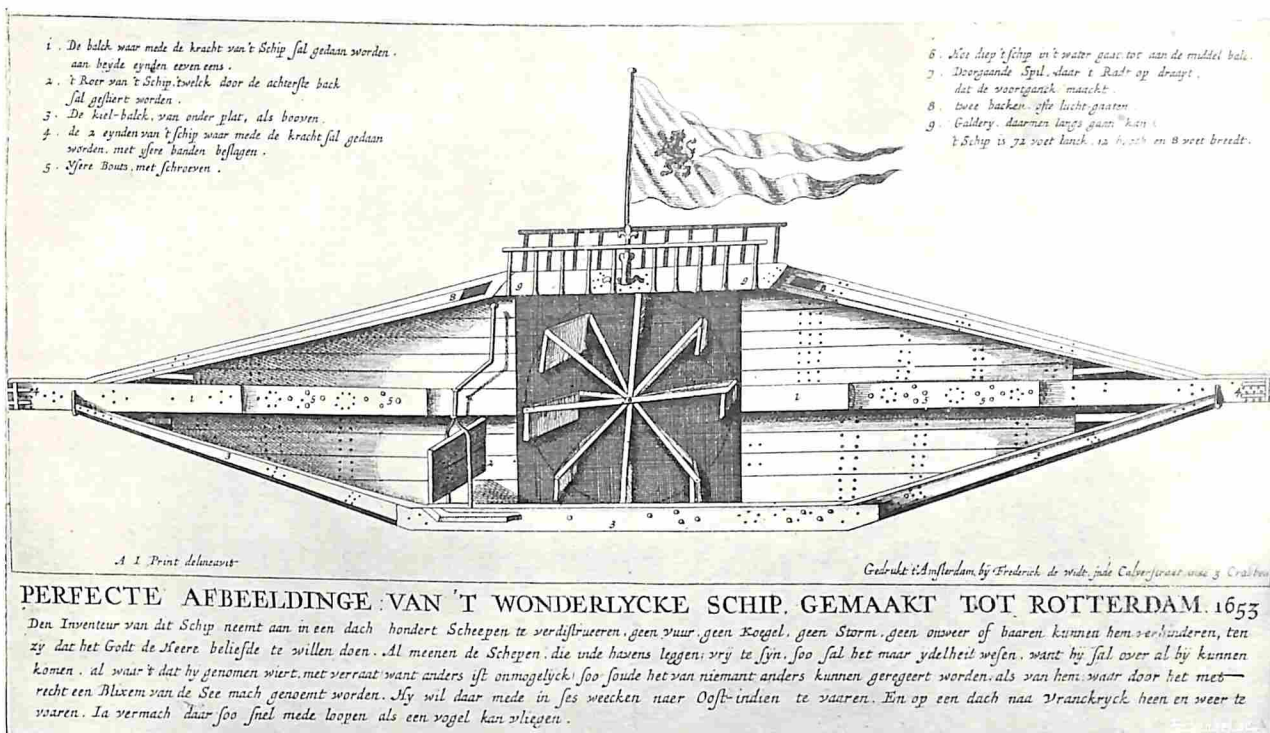
een heer van de regering der stad *Delft*, uijt *Zaandam* den 22 Juny: In dezelve beklaagt zich den Inventeur jammerlijk over de insolentien door het woedend graauw zijn persoon en vaartuig gepasseerde donderdag aangedaan, hem dreigende indien hij niet voer het vaartuig met geweld te zullen spoliëren en plunderen; door welke groote gisting van het gemeen de heeren regenten van die plaats aan gemelde *Schijf* geordonneerd hebben 't zijdat het gereed of niet gereed was hetzelve vóór *Saturdag* uit hun district te moeten voeren hetwelk dan den inventeur heeft moeten doen, schoon het nog niet in gereedheid was, seggende in zijn brief aan gemelden heer dat het *Saturdag* gereet zoude zijn, en dat hij *Sondags* de reijs na *Rotterdam* zou hebben aangenomen. De woede ging zoo verre meldt hij dat toen hij het vaartuig met boomen van de wal had gebragt en in het midden der *Zaan* voor anker lag, meer dan 50 vaartuigen hetzelve omcingelden, en eene groote menigte volk op hetzelve klommen waardoor het vaartuig overladen wierd en zooveel water kreeg dat het binnen 't half uur zonk: toen hakten eenige quaadaardigen de planken boven uijt het dek om de machine te ontdekken hetwelk ook van eenige personen van distinctie was beschouwd en velen die gewed hadden op 't slecht succes, waren daarop van gedagten veranderd; verder besluit hij zijn brief het gepasseerde zet maar eenigen tijd terug alzo het vaartuig morgen

Schnabel sc.

Foto Aug. F. W. Vogt.

PRAALGRAF VAN DE FAMILIE RECHTEREN
IN DE NEDERLANDSCH HERVORMDE KERK TE DALFSEN

HET SCHIP VAN DUSON. (Naar een oude gravure).

wederom uit de grond zal worden geligt en met dubbele yver voltooyd, zynde niets minder in onze gedagten, dan dat het werk zal blijven steken en dat alle genoemde onheylen zullen strekken tot meerdere luyster myner inventie."

DE DROOMER.

DE MAN. DE VROUW. DE MINNAAR. DE VRIENDIN.

(De man, de minnaar, de vriendin zitten bij het haardvuur.
De vrouw loopt onrustig heen en weer, verzet overal dingen
in de kamer).

De vrouw: „Wat waait het! Wat waait het verschrikkelijk.”

De vriendin: „Het zal straks wel bedaren.”

De man: „Waarom doe je toch zoo, Annie? Wat loop je heen en weer. Wat is er toch?”

De vrouw: „Niets. Wat zou er wezen. Het verveelt me stil te zitten.”

De man: „Je maakt ons in de war, je loopt heen en weer, je gaat zitten, je springt weer op....”

De vriendin: „Misschien komt het van den storm.”

De minnaar: „Misschien.”

De vrouw: „Wat bemoeien jullie je toch met mij. Omdat ik niet den heelen avond stijf in het vuur zit te kijken, ben ik nerveus. Ik ben niet nerveus.”

De man: „Waarom haal je alles dan door elkaar. Ik heb straks alles zóó geschikt. De stemming is weer uit de dingen.”

De vrouw: „Die komt wel terug.... later.”

De vriendin: „Zou je denken, Annie?”

De minnaar: „Kom nu rustig hier zitten, Annie. Toe.”

(De vrouw gaat zitten. Het is doodstil in de kamer. Men hoort den wind om het huis gieren).

De man: „O, wat waait het. Zou het ooit weer lente worden?”

De vrouw: (springt weer op, gaat naar de piano, speelt eenige woeste maten, dan blijft ze in gedachten voor zich uit staren).

De vriendin: „Waar is het kleine, bruine poesje? Het zit anders altijd op mijn voetkussen.”

De man: „Dat is weggelopen met den grooten witten kater. Nu heb ik een zwarten kater. Heb je hem nog niet gezien? Hij springt zoo maar uit het slaapkamerraam op straat en blaast tegen de menschen.”

De vriendin: „Net iets voor jou.”

De vrouw: „De hond is er ook niet. Ik ga hem zoeken.” (Staat op, loopt de deur uit. Men hoort haar in de gang roepen).

De man: „Wat heeft ze toch? Die hond komt wel terecht.... Nu is ze boven.... Nu gaat ze de slaapkamer binnen.... daar komt hij nooit. Wat doet ze nu weer.... ze gaat heelemaal naar boven — naar haar atelier — ik begrijp haar niet.”

De minnaar: „Het lijkt wel of het dak er afgeslagen wordt, zóó waait het. Maar 't is tòch muziek....”

De man: „Wij zitten gelukkig bij het vuur.”

De vriendin: „Ja, ja.”

De vrouw: (komt terug). „Hij is er niet, ik ga hem buiten zoeken.”

De man: „Maar Annie.”

De vrouw: „Ja, ik ga hem zoeken, ik heb geen rust.”

De man: „Die hond gaat niet dood.”

De vriendin: „Laat ze maar.”

De man: „Wil ik gaan, Annie?”

De vrouw: „Nee, nee! Hij is bang van jou.”

De man: „Maar 't is zoo laat en zoo donker. Je zult hem niet vinden.”

De vrouw: „Ik moet er wat uit 't Is hier zoo benauwd, ik ga hem zoeken.”
De minnaar: „Ik ga zoover mee.”

(De vrouw trekt een mantel aan, slaat een doek om 't hoofd, blijft stil staan, kijkt rond. Dan zegt ze vreemd): „Dag Willem — dag — Willem”. (Gaat de deur uit, gevolgd door den minnaar).

De man: „Annie?”

De man: „Wat beteekent dat allemaal? Is ze ziek? Ze doet al lang zoo vreemd.”

De vriendin: „Arme jongen.”

De man: „Wat zeg je?”

De vriendin: „Niets.”

De man: „De voordeur is open gewaaid. Ik zal haar sluiten.”

(Hij gaat).

De vriendin: (gaat naar een venster, schuift een gordijn weg, kijkt naar buiten, loopt dan weer terug naar den haard. Op een

tafeltje ziet zij een stuk papier uit een boek steken, ze neemt het, leest het en laat het verschrikt vallen. Raapt het dan weer op en steekt het haastig bij zich. Dan gaat ze in het vuur zitten kijken).
De man: (komt terug). „Het is zoo donker buiten, je kunt geen drie huizen ver zien. Ik weet niet, welken kant Annie op gegaan is. Begrijp jij er iets van? God, god, wat is ze toch wonderlijk. En al zoo lang — zoo lang.”

Vroeger, Tonny, je hebt haar toen niet gekend, maar wat was ze lief. Zoo blond, zoo zacht en zoo rustig. Ja, rustig vooral. We woonden toen in dat kleine huisje aan den Boomweg, je weet wel, Tonny, met dat rooie dak en een tuintje rondom. Wat waren we toen gelukkig. Later heb ik dit groote huis voor haar laten bouwen en het zelf heelemaal ingericht.”

De vriendin: „Als het huis klaar is, komt —”.

De man: „Wat zeg je, Tonny?”

De vriendin: „Niets.”

De man: „En toen is ze zoo anders geworden. Het lijkt me, of het is sinds die vent in huis kwam, met zijn moordenaars-gezicht. Ik kan hem niet lijden, maar Annie dweept met hem en ze spelen altijd samen. Tegen mij is ze zoo vreemd, soms stuift ze op en dan valt ze weer om m'n hals en begint te huilen. Ik ben altijd dezelfde gebleven, dat weet je wel, Tonny. Ik zit liefst in m'n boeken en heb graag, dat het rustig is in huis. Maar als ik zit te werken, komt ze de kamer binnenhollen, of rammelt op de piano.”

De vriendin: „Jij droomt altijd, jij droomer.”

De man: „Ja, dat geloof ik ook wel. Ja. Maar waar moet dat heen met Annie. De rust is uit mijn huis weg. Waar moet het heen.”

De vriendin: „Arme jongen.”

De man: „Waar zit ze nu toch. God, ik ben den laatsten tijd ook zenuwachtig geworden. Het is zoo donker buiten. Als ze een ongeluk krijgt.”

De vriendin: „Annie zal toch wel weten, waar ze heen wil.”

De man: „Wat bedoel je?”

De vriendin: (legt haar hand op zijn knie). „Misschien zal het wel heel lang duren vóór ze terug komt.”

De man: „Tonny, wat bedoel je in godsnaam?”

De vriendin: „Dat ze.... Dat ze.... (grijpt het papier en geeft het hem).

De man: (leest hardop zonder begrijpen): „Zeg-hem-dat-ik-niet-terugkom — Zeg-hem-dat-ik-niet-” (begrijpt plotseling, schreeuwt): „Annie — Annie! —” (begint wanhopig te nikken).

De vriendin: (trekt zijn hoofd naar haar toe en tegen haar aan schreit hij, eerst woest, dan zachter. Eindelijk blijft hij op een tafel met het hoofd op zijn armen liggen kreunen als een gewond beest).

De vriendin staat zachtjes op, gaat stil de kamer uit, het hoofd gebogen).

De wind giert om het huis.

Mevr. M. VERMEULEN—DUINKER.

We vroegen eens aan 'n grasmaaier, aan zoo'n echten met zilveren ringetjes in de ooren, zooals ze in den hooitijd van den hoogen kant komend bij tientallen 't station Utrecht passeeren: — Als je nu eens zoo rijk was als 'n koning, wat zou je dan 't liefste eten?

— A'k zoo riek waar as 'n keuning, a'k zóó riek waar, verdulleme, dan at 'k alle doag' kloar spekvat!

EEN BOVENNATUURLIJKE ERVARING.

HET volgende verhaal is waar gebeurd; want het was nog wel mijn moeder, die het mij vertelde 's morgens na de vreeselijke oogenblikken, die zij gedurende den nacht had doorgemaakt. Wij (moeder en ik) traden op zekeren warmen Augustus-middag een hotel, de „Roode Leeuw” genaamd, in het dorp W. binnen en vroegen de eigenares, of zij voor dien nacht ook twee slaapkamers voor ons beschikbaar had. Eerst zei ze, dat er slechts één kamer, Nr. 7, vrij was, doch na nog even nagedacht te hebben, zei ze tot een der kamermeisjes, die daar dichtbij stonden: „O ja, Nr. 9 is ook vrij.” „Zeker mevrouw,” zich tot mijne moeder wendende, „we hebben juist twee kamers, die u wel bevallen zullen; als u even mee naar boven wilt gaan, zal het meisje ze u laten zien.”

Wij volgden het kamermeisje een steile trap op, en daarna een erg nauwe, donkere corridor af, tot we aan Nr. 9 kwamen. Toen we deze gezien hadden, leidde ze ons langs een andere kronkelende gang, doch die niet zoo donker was, en zoo naar Nr. 7.

Ik betrok Nr. 7 en moeder Nr. 9, want deze was gezelliger en geriefelijker.

Den volgende morgen vertelde zij mij het volgende:

„Kort na middernacht, toen alles in diepe rust was en ook zij juist zou indommelen, voelde ze, toen ze zich even bewoog, een wollige kop onder haar rechter arm, en een vreeselijk, niet te beschrijven wezen drukte haar neer, zoodat ze zich niet bewegen kon. De klok naast het bed tikte, en, wat vreemd is, ze dacht aan de kleine insecten, die in de wol van een schape leven, en die soms „schape-teeken” genaamd worden. Er moest zich iets levends in haar onmiddellijke nabijheid bevinden, daar was geen twijfel aan. Een nachtmerrie was het niet en evenmin een zinsbegoocheling; want ze was klaar wakker en zich volkomen van alles bewust — doch ze was hevig ontsteld.

Zij zei, dat ze zoo hard ze kon om mij riep, om haar te komen

helpen, en dat ze vurig bad, dat dit vreeselijke wezen — wat 't dan ook mocht zijn — van haar weggenomen mocht worden en haar geen kwaad doen. Na eenige folterende oogenblikken deed ze een wanhopige poging en sprong uit bed, en met hevig bonzend hart en over het geheele lichaam bevende, gelukte het haar een kaars aan te steken, en kon zij het vertrek rond zien. Er was niets; en daar zij door het licht een beetje kalmer werd, stapte ze weder in bed, doch kon niet weer in slaap komen, vóór het begon te dagen.

Des morgens vertelde ze niemand anders dan mij wat ze ondervonden had; en het duurde verscheidene dagen vóór ze haar vreeselijke ontsteltenis te boven was.

Ongeveer een week later, toen we des avonds ons jacht aan gene zijde der brug van L. vastgemeerd hadden, en aan boord den zonsondergang zaten te bewonderen, vertelde de schipper, die een Broadsman van de oude school uit Norfolk was, ons de geschiedenis van zekere oude, geheimzinnige huizen, waarmede hij bekend was, en zonder dat ik ook maar met één woord gerept had van wat moeder ondervonden had. Hij vertelde onder anderen, dat hij zeker wist, dat het in de „Roode Leeuw”, en wel voornamelijk in één slaapkamer spookte, die uitzag op het golf-veld in den tuin (wat juist de kamer was, waarin moeder geslapen had). Hij vertelde verder, dat er vele jaren geleden twee mannen in dit zelfde vertrek geslapen hadden. Zij kenden elkaar niet; de een was een beruchte schapendief, wien de dienaars der wet na op de hielen zaten, en die kenbaar was aan een bijzonder paar hooge laarzen; en de ander was een onbekend, eerlijk man. In den nacht stond de schapendief stilte op en sloop het huis uit, daar hij maar al te goed wist, dat, als hij tot 's morgens wachtte, hij zeker gevat zou worden, maar eerst verwisselde hij van schoenen met den ander, die lag te slapen en niets wist van den noodlottigen poets, die hem gebakken werd. De dief zette zijn eigen schoenen er voor in de plaats. Den volgende morgen vond men den vreemde slapende, met de welbekende laarzen naast zijn bed. Hij werd meegevoerd en op dezen vagen bewijsgrond veroordeeld en gehangen, terwijl de eigenlijke dief ontsnapte en zijn kwade praktijken voortzette.

W. TAYLOR LOWEN.

ALS JOURNALISTEN-CHANSONNIERS DE WERELD OM.

II. MET DE „REMBRANDT” NAAR NED.-INDIË. (Vervolg).

MAAR weinig oogenblikken in mijn leven kan ik mij herinneren die een zoo diepen indruk hebben achtergelaten, als die heerlijk-stille nachten op het commandodek, als de „Rembrandt” met onverstoorbare kalmitte vooruitschoof over de mystiek-verlichte golven van den Indischen Oceaan. Meestal was het de gezagvoerder, die daar rustig in het donker vóór de glazen beschutting van de brug zijn sigaartje zat weg te dampen, als we in slaapbroek en kabaai, die ons, „orang baroe” nog wel wat ongewoon kleepte, naar-voor kwamen om de zee te zien lichten. Dan schoven we met z'n drieën de klapstoeltjes bijeen. Tien minuten lang keken we recht vooruit naar de wazige nachtkim, waarin wij — leken niets ontdekken konden, dan lieten we met bedoeling een enkele opmerking los over 't schip: wat dat toch 'n gemak is met die stoombooten, waar je zoo op vertrouwen kon, ze loopen rusteloos door, onafhankelijk van wind en stroomen... maar ook — en o, dat was zoo stiekum met bedoeling gezegd! — hoe weinig werkelijk zeemanschap kwam er toch eigenlijk bij te pas om deze moderne drijvende hotels naar verre landen te brengen; kompas en stuurrad, passer en liniaal; bij niet al te onrustig weer haast een kantoortje. En dan kwam de ouwe rustig-aan los, ging-ie heerlijkheden vertellen van z'n eersten tijd, als kwajongen op de schuit. Ouwe Geschiede, toch „immer neu”. Thuis niet oppassen, op school weggejaagd, groote rad, blauwgeruite kiel; en dan vluchten, naar Antwerpen of zoo iets, de schuit op. En geen

stoomschip, maar 'n zeiler, 'n echte, met want tot in de wolken en groote blanke lappen zeil, zooals we dr' verder op, in de Java Zee, eentje kieken zouden. Dan z'n eerste wacht, als jongste stuurman: „Jong, jong, dat was me 'n dingetje! De-ouwe-van-toen, onverschillige zeebonk, trok zich maar weinig meer van de boot aan; die versufte. En toen de-ouwe-van-nu voor 't eerst de wacht had, met drie, vier man volk, had de kapitein gezegd: Nou ga je tot 'n uur of drie maar in dezelfde directie, en als je dan zelf denkt, dat 't oogenblik gunstig is, dan gooi je 'm om. Jonge nog toe, denk je nou mij, als snotjonge, die zoo iets nog niet bij de hand gehad had. Maar al zat ik stevig in angst, nou mot-ie, dacht ik zoo, d'r op of d'r onder. En 's nachts stond ik bij 't roer. En toen 't tijd werd, bedacht ik nog even m'n commando's. Dat was verdraaid lastig in 't Engelsch, want 't was 'n Engelsche schuit. En toen moest 't maar gebeuren. En 't ging. Zenuwachtig dat ik was, meneer, als 'n juffertje, dat voor 't eerst op 'n concert moet zingen. Maar 't most. Den volgende ochtend kwam de ouwe al vroeg op dek. Dat hē-je n'm gelapt, zei d'ie, ik zal an je denken, als de eerste stuurman weg gaat. Dat was die mooie tijd, toen we nog met de zeilers om de Kaap gingen. Toen 't nog kunst was om je schuit naar d'r bestemming te brengen. En 'n verduidelde moeilijke kunst ook.”

Ik weet wel, dat het 'n afgezaagde bezigheid is om zeebonken te laten vertellen van hun „goeie-ouwe-tijd”, maar 't is zoo eeuwig-nieuw van bekoring, van oer-gezelligheid. En 't was daarboven op de brug in die nachturen zoo heerlijk-frisch en geheimzinnig: je voelde de zee, de onovertroffen verteller, zoo onophoudelijk onder je opgolven, die eindeloze levende massa, waarin de Rembrandt een lange voor ploegde van in 't maanlicht matblauw schuim.

Alles wat passagier was, sliep in die uren gewoonlijk; omdat de de nacht nu eenmaal voor slapen is aangewezen en de „mooie punten” in de reisgidsen zijn aangeduid. Maar de overweldigende schoonheid van die oceaannachten bleef voor hen verborgen en niets behielden ze dan 't kinderlijk genoegen om 's ochtends een uurtje vroeger aan de ontbijt-tafel te zitten en daarom 's middags weer een uurtje langer te dutten.

* * *

Sabang was de eerste Neerlands-Indische nederzetting, die ons de eer van een bezoek gunde. Omdat de „Rembrandt”

Foto Max Blok-jijl. NA TAFEL AAN BOORD VAN DE „REMBRANDT”.

een nachtboot is, kwamen wij er natuurlijk met donker aan, juist in dat geheimzinnig tropisch half-uurtje van zes tot half zeven, als jaar-in, jaar-uit meest in een aureool van felle kleuren, de zon precies op tijd naar bed gaat. In dat half uurtje voel je als nieuweling al dadelijk iets van de natuur-eenzaamheid van deze evenaarlanden; je voelt met schrik, tenzij de melancholische eenzaamheid je een genot is, dat er waarheid schuilt in wat de Indisch-gasten je daarvan vooruit verteld hebben. Het is akelig, absoluut stil. Eigenlijk voel je je met je figuur een beetje verlegen; het is zot, dat het éven verplaatsen van je voet op de steenen van de voorgalerij een geweldig misbaar is, een schennend geluid, als van een leekenlach midden in de stilte van het gebed in den tempel. Want waarachtig is 't, alsof heel die imponeerend-zware vegetatie om je heen aan 't bidden is; alsof je verstomd staat te midden van een ontzaglijk bedehuis, en de zon de hoogepriester is, die langzaam de treden van het vuurgloeïend altaar afdaalt.

Er zijn „heele rassen” in Indië, die zoo'n geregeld terugkerende schemerstilte niet verdragen kunnen, die er zwaarmoedig onder worden, nog erger dan onder de meer dan drukkende daghitte. In grotere plaatsen als Weltevreden, Samarang, Soerabaya vooral, is 't zoo erg niet. Dan kun je, al woon je in de stillere wijken, even vluchten naar het centrum, naar de „city”, waar juist in die namiddag-uren de drukte overweldigend is. En als de duisternis invalt, glinsteren de honderden gloeilampjes der keurig-ingerichte sociëteiten je vriendelijk toe.

Maar o wee, de kleine plaatsen in het binnenland, waar je — om met Hélène Lapidoth Swarth te spreken — niets hebt „dan de heilige onsterfelijke sterren hoog boven je sterfelijk hoofd”. Daar ontkom je niet aan de melancholie, of je moet in die oogeblikken gezelschap zoeken, boomen opzetten bij een „splitje” — dat is de gemeenschapsterm voor den Europeesch-Indischen volksdrank whisky-soda — op de piano rameien zóó hard, dat het ivoor van de toetsen vliegt en de verzameling familie-portretten, die er boven op staat, naar beneden komt dansen.

En aangezien het onderhoud van piano's in de tropen toch al zooveel meebrengt, doet men beter, er *niet* op te rameien, en blijft dus den armen afgezonderde niets over dan de melancholie en de whisky-soda.

Doch halt — in Rideamus-stijl — jast vergasz ich den Paß: der gute Paß.

Maar daarover later!

We hadden * * * heel lang gelegenheid, dien eersten avond in Sabang, de „Poort van Indië”, om tropen-melancholicus te worden. Daarvoor ging het te Amerikaans — later zou ik met trots leeren zeggen: te Indisch — toe. Acht uur de boot aan wal:

'n meneer in 't wit aan dek: „Waar zijn de heeren Pisuisse en Blokzijl? Aha! Ik ben X. Aangenaam. Wilt u vanavond in het hotel een voorstelling komen geven? Om half tien? Kan dat?”

Alles kan in Indië, en iedereen kan alles.

Om half tien hadden we een meer dan volle zaal, met als prachtige *claque* bijna al onze vrienden van de „Rembrandt”. Om half twaalf waren we als journalist én als chansonnier de „Poort van Indië” doorgetreden. Den volgenden ochtend seinde Sabang naar de Bataviasche bladen „Pisuisse en Blokzijl op doorreis naar Batavia, hier opgetreden, enorm succes.”

Dat was boffen.

En zoo ging onze eerste avond in Indië op in klanken en *business*. Maar toch hadden we gelegenheid om kennis te maken met eenige getrouwe metgezellen van de Indische nachten: de kikkers, de krekels en de tijtjaks. De kikkers kwaken ongeveer anderhalf octaaf dieper en drie f's krachtiger dan hun Hollandsche moerasgenooten in 't Kikkerland, de krekels piepen niet, ze *gillen* onophoudelijk, ademloos, wanhopig-schel, angstwekkend hoog, in de *kruis-bes* of de driedubbel-gestreepte g. En vormen nog wel een koor van zooveel honderden stemmen, dat het geluid je overweldigt tot doofwordens toe. De tijtjaks... daar vertel ik lekker nog niets van, die zijn veel te leuk. Om die te apprecieeren, moet ik eerst zorgen, dat de lezers van *Buiten* wat meer van Indië afweten.

Den volgenden ochtend trokken we de donkeren kleeren en den overjas aan, omdat het fiksch geregend had en stevig-koel was; en een half uur later brak de felle tropenzon door de wolken heen en kleurde de Indische natuur in al haar vettig-warme tinten. Toen was 't ons net, of we op een tentoonstelling rondliepen, op de Tentoonstelling van vrouwenarbeid in Den Haag, in de Javaansche kampong. Je hebt moeite om je voor te stellen, dat dit vreemde daar heel gewóón is; het lijkt zoo geweldig bijzonder. Ik kreeg bijna denzelfden indruk, als toen ik voor 't eerst als jongen van tien in Spa logeerde, en daar een meisje van een jaar of zes, een Fransch kindje... vloeiend — in mijn oor

vloeiend! — Fransch hoorde spreken. Dat dit voor een Fransch meisje héél gewoon en héél natuurlijk is, drong toen eigenlijk niet tot me door. En zoo verwachtte ik in Sabang elk oogenblik een dame met programma's naar me toe te zullen zien komen; of een vriendelijke gids, die me ginds het prachtige achterdoek met 'n Indisch panorama zou uitleggen. En, gezien het gering aantal Europeanen, dat ik tegenkwam, maakte ik rustig de gevolgtrekking, dat de tentoonstelling dien ochtend maar zeer matig bezocht was.

Vreemd is alles.

Vreemd, dat de menschen allemaal op bloote voeten loopen; al *weet* je jaren lang van te voren, dat ze het doen. Je denkt 't eene oogenblik aan de prachtige reclame, die de Kneipp-kuur-methode hier al gemaakt heeft; het andere moment aan de zotte nonchalance van de menschen om te vergeten hun schoenen en kousen aan te trekken.

Vreemd, dat geen enkele vracht gewoon, op z'n Hollandsch, gedragen wordt; dat alles „gepiekeld” op de schouders, aan beide uitersten van den sterk zwiependen bamboestok; dat haast iedere inlander of Chinees een wandelende weegschaal is van keurige stabiliteit.

Vreemd, dat je hier op Nederlandsch grondgebied loopt, en haast niets anders hoort spreken dan een brabbeltaaltje, dat je de eerste weken als ada-cadabra in de ooren klinkt.

Vreemd, dat je midden tusschen de Inlandsche kampong-hutten, vlak naast 'n Chineesch tempeltje, onder het bouquet-vormig gebladerte van steile klapperboomen: „Kantoor van dit of dat”, „Havenmeester”, of „Binnen zonder kloppen” leest.

Vreemd is alles.

Maar ontegenzeggelijk mooi en belangwekkend.

En als je na een uurtje wandelens de „Rembrandt” hoort fluiten en naar boord terugspoedt, dan dank je den hemel, dat je tot de uitverkorenen behoort, wien 't gegeven is verder te zien dan hun land groot is.

En in gespannen verwachting stoom je het nog véél grootschere tegemoet, dat je nu binnen weinige dagen wacht.

Vergun me * * * — dat zult u wel, want u kunt toch niet anders! — dat ik u niets vertel van Singapore, die hoogst interessante Engelsch-Indische haven, of-schoon we er een halven dag stil gelegen en heel wat pret gemaakt hebben. Dat ik thans niet over Singapore schrijf, vindt eenvoudig zijn oorzaak hierin, dat wij beiden er over eenige maanden opnieuw komen, om voor de clubs concerten te geven en dan waarschijnlijk minstens een week blijven, teneinde alles eens rustig te bekijken.... wat Singapore wel waard is. En een andere reden is, dat men ons op de „Rembrandt” hevig aan 't schrikken gemaakt had door te vertellen, dat de Singapore'sche politie fel is op alles wat ook maar heel van de verte door een patrijspoort heen gezien, op een kiektoestel lijkt, dat het vertoonen van zoo'n machine op een van de dekken een bataljon rustbewaarders onder de wapens deed komen, dat de hoofdwacht uitrukke, indien iemand het wagen dorst met zijn apparaat de loopplank over te gaan; en dat de stad in staat van beleg werd verklaard, het toestel in beslag genomen en de schuldige drie booten aangehouden, indien de lens aan 't werk gesteld werd.

Dies heb ik angstiglijk mijn klap-camera in drie omhullingen verpakt en onder de matras van mijn slaapstee verborgen; want ik ben een vrijheidlievend mensch. Maar ik had toch danig 't land in, toen onlangs vriend Max Mossel, de violist uit Birmingham, dien de „Rembrandt” de volgende reis naar hier bracht, mij vertelde, dat hij zonder eenig bezwaar had mogen kieken, wat hij maar wilde, tot zelfs de politie-oppassers in hoogst-eigen persoon!

Ik beloof u, dat ik bij mijn tweede bezoek aan Singapore alles zal kieken, wat los en vast is; en de resultaten voor „Buiten” zal opzenden.

Die laatste vier dagen aan boord behoorden nu juist niet tot de gezelligste. In de eerste plaats was ons tafeltje uiteen geslagen door het achterblijven in Sabang van een onzer goede vrienden-onderwijzers. En dan had in Singapore een ander deel van onze medereizigers voor nieuwe elementen: Engelschen, Japanners en onbekende landgenooten moeten plaats maken, met wie we 't niet meer de moeite waard vonden kennis te maken. Voor we de vreemde gezichten alle goed gezien hadden, lag op een zonbelichten ochtend de haven van Tandjong Priok vóór ons: heel in de verte de aanlegsteiger, vol wuivende witte figuurtjes.

„Java, the Wonderland”, de eerste halte op onze wereldreis, was zonder stoornis bereikt!

MAX BLOKZIJL.

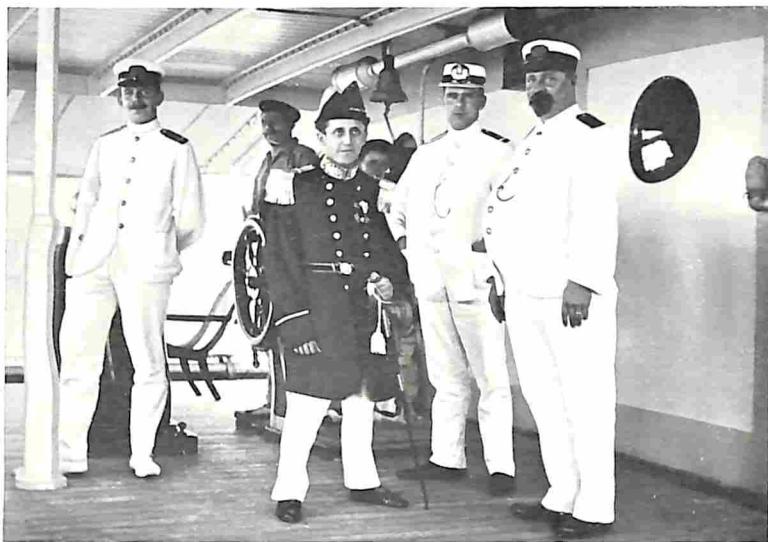

foto Max Blokzijl.

DE BEKENDE VIOOL-VIRTUOOS MAX MOSSEL
ALS ADMIRAAL AAN BOORD VAN DE „REMBRANDT”.

*SCHUTKLEUR BIJ SOMMIGE
VOGELS, NESTEN EN EIEREN.*

ZOOALS bekend is, speelt bij verscheidene dieren de schutkleur, d.w.z. een zoo goed mogelijk passen bij de omgeving, zoodat zij goed voor hunne vijanden beschermd zijn, een groote rol. Vinden we een schutkleur in hooge mate, dan noemen we haar mimicry, die het best ontwikkeld is bij sommige insecten, zooals sprinkhanen en krekels. Doch ook bij de vogels vinden we mooie voorbeelden van schutkleur.

Zulke vogels b.v., die overdag op oude, knoestige, bemoste boomstompen zitten dutten, en eerst 's avonds uitvliegen om zich voedsel te verschaffen, vertoonen in hunne veeren een zóó opvallende, en tot in de kleinste bijzonderheden gaande overeenstemming met oude boomschors, dat zij daarvan bijna niet afsteken en daarom gemakkelijk voor een knoest, of iets dergelijks worden gehouden. Bekijk maar eens aandachtig onze nachtzwaluw of geitenmelker, en dadelijk zal men inzien, waarom deze vogel overdag bijna nooit te zien is. Ook de vogels, die veel stammen op- en afklimmen, zijn vaak boomschors-achtig gekleurd, zooals o.a. het gewone boomkruipertje en de groene specht. Voor de vogels, die zich meestal ophouden in struiken en boomen, moet een bruin, geel of geelachtig groen de grondkleur zijn, zooals wij die dan ook bij de boschvogeltjes vinden (b.v. tuinfluiter, fitis, spotvogel, fluiter, tjiiftjaf, goudhaantje, e.d.).

Veel zeldzamer zijn er Nederlandsche vogels met contrastkleuren te vinden; zijn deze er echter, dan bevinden zij zich nog meestal op een minder in het oog loopende plaats, n.l. de onderzijde, zooals we opmerken bij roodborstjes, roodstaartjes (R. phoenic.), blauwborstjes, koolmeezen, gele kwikstaart, goudvink, en nog eenige. Natuurlijk zijn zij zóó beter voor hunne vijanden beschut, dan dat zij een kleurige bovenzijde hadden. Een mooie mimicry vinden we ook bij de vogels, die zich veel op den grond ophouden, zooals leeuweriken, piepers, kwartels, snippen, patrijzen. Hunne veeren vertoonen tot in de fijnste nuances eene overeenkomst met den grond. Zeer ver wordt de schutkleur doorgevoerd bij de bekende kuifleeuwerik. Deze vogel heeft, al naar de plaats, waar hij zich ophoudt, een andere kleur. In het roodgele zand van de Sahara is hij roodachtig, in de aardgrauwe steppen vertoont hij ook deze kleur, en ook in ons land kleurt hij prachtig bij den grond, waarop hij voorkomt.

Ook het blauwgroene der rotsen vinden we in de veeren van verscheidene vogels, vooral duiven, terug. De bovenzijde van meeuwen is van een zachtblauwe kleur, de onderzijde is wit, zoodat ze èn op zee, èn in de lucht, zeer weinig afsteken. Bij vogels, die in 't hooge Noorden leven, vinden we de sneeuwkleur terug, o.a. bij sneeuwgorzen, sneeuwuil, e.a. Het mooist is de mimicry echter bij de sneeuwhoenders, die in den winter een helderwit, dus met de sneeuw overeenkomend vederkleed dragen, dat 's zomers verandert in een grauwwachtig bruin.

Groote, flinke vogels hebben natuurlijk de minste beschutting noodig (b.v. zwanen, reigers, ooievaars). We merken deze dan ook niet bij de laatsten op.

Het vogel^{* nest} heeft echter misschien nog meer beschutting noodig dan de vogels zelf. Wie zelf wel eens nesten gezocht heeft, weet, dat ze, inzonderheid die der kleinere vogels, zeer moeilijk te vinden zijn. Bijna altijd past het precies bij de omgeving. Nemen we b.v. het nest van onzen gewonen vink. Tot de buitenbekleding ervan worden slechts zulke mossen en andere bouwstoffen gebruikt, als de boom, waarin het nest zich bevindt, ze zelf draagt. Zelfs is de vogel zoo slim, geen materiaal van denzelfden boom te nemen, en dus het maken van kale, opvallende plekken te vermijden, maar geeft zich liever de moeite de bouwstoffen soms ver weg te halen. Dit is meteen een bewijs, dat de vink zeer goed bewust is van het voordeel, aan schutkleur verbonden.

De staartmees bouwt meestal in dennen of larixen in een vork van een tak. Ook dit nest is geheel van mos gebouwd, dat overeenkomt met dat van den boom; verder is het vlieggat naar boven gericht, zoodat het meest geoeefende oog het vaak niet van een bemosten boomstomp kan onderscheiden. De verbinding tusschen de afzonderlijke, losse mosstukjes bestaat uit wol, paardehaar,

spinnewebben, etc. Ook het nest van het goudhaantje en winterkoninkje is zeer moeilijk te vinden. Bouwt de eerste altijd in boomen (meest dennen), de tweede kan men bijna alleen in den grond, in takkenbossen, of iets dergelijks verwachten. Beide nesten zijn van mos gebouwd, met een binnenwand van veertjes, pluïjes, wol, enz., terwijl de buitenwand geheel overeenkomt met de omgeving. Van den winterkoning is echter alleen het broednest van binnen bekleed, de vele slaap- of speelnesten bestaan alleen uit mos.

Lang niet alle vogels zijn echter groote bouwkunstenaars: de grasmusch b.v. maakt een verbaasd slordig nest, vaak zelfs zóó los gebouwd, dat men de eieren er door heen ziet. Natuurlijk is ook het jonge broedsel dan zeer weinig beschut tegen alle mogelijke weers-invloeden. Van alle nesten zijn die der grasmussen wel het gemakkelijkste te vinden, zoodat het geen wonder is, dat talrijke broedsels te gronde gaan, 't zij door twee-, 't zij door vier-beenige roovers. Er zijn ook vogels, die wel zeer goed verborgen nesten bouwen, maar ze dikwijls zelf verraden. Zoo b.v. roodborstjes, roodstaartjes (*R. phoenic.*), fluiters, tuinfluiters, e.a. Vooral wanneer zij reeds eieren of jongen hebben, zijn genoemde vogels soms verbaasd dom. Ziet men b.v. een roodborstje eenigen tijd in de buurt rondscharrelen, dan kan men het soms plotseling in een gat in den grond zien verdwijnen. Hoogstwaarschijnlijk bevindt zich daar dan het nest. Alle roodborstjes-nesten, die ik gezien heb, heb ik op deze wijze gevonden. Ook het

nest op bijgaande foto van den
fluiter. Verschillende vogels zoe-
ken beschutting voor hunne
broedsels, door in koloniën samen
te leven, zooals meeuwen en
oeverzwaluwen. De laatsten heb-
ben, evenals de ijsvogel, nog een
zeer mooie beschutting in de
plaatsing van het nest, n.l. in
een gat, aan het einde van een
soms 2 Meter langen gang, in
steile rivieroeveren, zandafgravin-
gen of dergelijke. Over de meeu-
wen-kolonies leze men het
Intieme Leven der Vogels, van
den heer Thijssen.

Ook bij de eieren is vaak de
schutkleur van niet weinig be-
ang. Eieren, welke men vindt in
boomholen, nestkastjes, of in 't
algemeen op donkere plaatsen,
hebben natuurlijk geen kleur noo-
dig, zijn dus wit. Dit ziet men
o.m. bij spechten, draaihalzen,
zwarte roodstaartjes, ijsvogels,
en uilen. Soms hebben de eieren
ook een egaal blauwe kleur, zoo-
als spreuwen en gewone ge-
kraagde roodstaartjes. Soms zijn
ze min of meer gevlekt, vooral bij
vogels met half overdekte nes-
ten, of met nesten met klein
vlieggaat, zooals van staartmeezen
winterkoninkjes, boerenzwaluwen
en verschillende kleine boschan-
gers. (Op onze afbeelding van
den fluitcr zijn deze vlekken
duidelijk zichtbaar).

Wie wel eens kievits-eieren
gezocht heeft, zal wel weten, dat
men beter op de bewegingen van

de oude vogels kan acht geven om een nest te vinden, dan den bodem afzoeken, waar men de eieren licht voorbij loopt, ze zelfs wel stuktrappen kan. De grutto-eieren komen soms nog beter overeen met den grond, dan die van den Kievit.

De eenvoudige, koffiebruine nachtegaal-eieren zijn ook zeer moeilijk te vinden, in het van droge halmen vervaardigde nest. Vele vogels leggen ook hunne eieren tusschen steenen, grint of kiezel, zooals de scholekster, meeuwen, plevieren, nachtzwaluwen e.a. Ook bij deze heeft men een scherp oog noodig, om ze te kunnen vinden. De eieren, die in open nesten liggen, hebben meer voordeel van een sterk gevlekte kleur, als bij rietzangers, grasmusschen, lijsters, enz. De grootere vogels, voornamelijk roofvogels, hebben geen schutkleur voor hunne eieren noodig, 1°, omdat zij hunne nesten meest in hooge, onbereikbare boomtoppen bouwen, en ten 2°, daar zij ingeval van nood sterk genoeg zijn, hun broedsel te verdedigen.

Van eenige watervogels, b.v. futen, zouden de lichtgekleurde eieren vaak het nest verraden, indien zij ze niet bij 't verlaten met een laagje plantenmodder bedekten, waardoor het broedsel minder in het oog valt.

Men ziet dus uit deze weinige voorbeelden, dat de vogels in de mimicry een machtig middel hebben om zichzelf en hunne broedsels tegen hunne vijanden te beschermen. Wie 'n weinig uit zijne oogen kijkt, kan meerdere bewijzen genoeg vinden. Materiaal is voldoende voorhanden!

W.

Foto B. Wigman.

NEST EN EIERN VAN DEN FLUITER.